

VÁLKA OČIMA PŘÍMÝCH ÚČASTNÍKŮ

Jan Chalupník

Kniha Katěрины Gordějevové *Odnés můj žal* se publikace v autorčině vlasti v nejbližší době nejspíše nedočká, přestože již byla přeložena nebo se překládá do více než deseti jazyků. V roce 2022 totiž ruskou nezávislou novinářku ruské úřady kvůli jejím aktivitám spojeným s pomocí uprchlíků z Ruskem napadené Ukrajiny označily za „zahraničního agenta“.

Kniha *Odnés můj žal* (*Uněsi ty moje gore*) je souborem dvaceti čtyř rozhovorů s lidmi, jejichž osudy poznamenala válka na Ukrajině. Gordějevová tyto příběhy zpracovává publicisticky, to je stručně, výstižně a bez příkras, a nechává je tak na čtenáře působit v celé jejich syrovosti a autentičnosti. V některých částech textu je ovšem patrný i jistý posun od publicistiky směrem k uměleckému stylu, kdy autorka rozhovory zpracovává méně stroze než jen systémem otázka—odpověď, prokládá je vyprávěním

v ich-formě o setkáních s dotazovanými, což jí dává prostor i pro vyjádření vlastních myšlenek, postřehů a vzpomínek. Ty navíc občas zpestřuje i jinými literárními útvary: texty písní, deníkovými záznamy a dalšími.

Co se týče podobnosti s díly jiných autorů, nabízí se srovnání zejména s tvorbou Světlany Alexijevičové, laureátky Nobelovy ceny za literaturu. Kniha Katěрины Gordějevové na její texty odkazuje jak svým zpracováním na pomezí dokumentární a umělecké prózy, tak zobrazováním válečných hrůz prostřednictvím vzpomínek jejich přímých účastníků. Stejně jako próza *Zinkoví chlapi* (*Cinkovyje malčiki*), kterou Alexijevičová věnovala válce v Afghánistánu, zachycuje i kniha *Odnés můj žal* vzpomínky zúčastněných na pozadí stále ještě probíhajících ozbrojených konfliktů. Obě díla rovněž do značné míry tematizují bezmocnost lidí tváří v tvář sovětskému, později ruskému státu, který je nutí bezúčelně obětovat životy své nebo svých blízkých v nesmyslné a zbytečné válce. V této souvislosti je kniha *Odnés můj žal* i svého druhu dokladem toho, že přinejmenším tato skutečnost se od dob pozdního Sovětského svazu příliš nezměnila.

V řazení rozhovorů nalzáme chronologickou posloupnost, kdy první z nich se datuje k počátku ruské invaze 24. února 2022 a poslední symbolicky k témuž datu o rok později. Pomyslný kruh se uzavírá i z hlediska míst, na nichž byly rozhovory pořizeny. Pomineme-li poslední kapitolu, která je situována do autorčina rodného Rostova na Donu a osvětluje i inspiraci pro název celého díla, provádí nás jednotlivé části od rusko-estonského hraničního přechodu Šumilkino přes četná evropská, ukrajinská i ruská města, abychom se ve dvacáté třetí kapitole ocitli opět na týchž hranicích Ruska a Evropské unie. Rozhovory tak vznikaly jak v blízkosti frontové linie, tak i v Rusku a Evropě, kde nalezlo útočiště množství uprchlíků.

Samotné osudy lidí, s nimiž autorka rozhovory pořídila, jsou nesmírně pohnuté, emotivní, většinou drastické a šokující.

Protože veškerá pozornost je soustředěna na tragédii jednotlivce, má kniha mnohem větší potenciál zasáhnout čtenáře než do značné míry odosobněné zprávy o pohybech vojsk a politické situaci, které se v souvislosti s válkou nejčastěji objevují v médiích. Autorkou zvolená forma a způsob sdělení s důrazem na detaily a každodenní realie umožňují lépe se vcítit do situace zpovídáných osob a uvědomit si, jak nesmírné hrůzy s sebou válka přináší — ztrátu blízkých, ztrátu domova, ztrátu normality, rozpad společnosti, často i ztrátu sebe sama. Čtenář se tak například seznamuje s osudem ruského vojáka Ljoši, který se po utrženém zranění vrací z fronty domů. Je uzavřený, málomluvný a neustále schovává pravou ruku pod stůl. Přítelkyně mu ukáže svatební prstýnky, které si před válkou společně koupili. Ljoša se na ně podívá, vyjde z domu a v kůlně se oběsí. Teprve potom se ukáže, že ve válce přišel o všechny prsty na ruce.

Velkým přínosem pro knihu je i fakt, že nezůstává pouze u osudů Ukrajinců, ale nemalý prostor se zde věnuje také Rusům. Matky, které celé měsíce hledají své syny zmizelé na Ukrajině během prvních bojů, zmrzačení vojáci vracějící se domů, lidé odmítající válku i lidé, kteří s ní souhlasí. Lidé, kteří se snaží pomáhat ukrajinským uprchlíkům, aktivisté, novináři, dobrovolníci z neziskových organizací a mnozí další.

Katěrině Gordějevové se v knize *Odnés můj žal* podařilo přesvědčivě zachytit autentický obraz válečných hrůz pohledem obyčejného člověka. Nashromážděný materiál navíc zobrazuje nejrůznější osudy na obou stranách konfliktu, a přináší tak obsáhlou výpověď o prvním roce této války. ●

Katěrina Gordějevová
Odnés můj žal
přeložil Václav Štefek
Maraton, Praha 2023
328 stran

